

Utviklingen i SAS kan være et forvarsel om utviklingen i de nordiske landene, mener kronikkforfatterne.

Foto: SAS Norge

SAS – kanarifuglen i gruen?

Utviklingen i SAS kan fort vise seg å være et forvarsel for større ting. Hele den skandinaviske modellen er under press. skriver Chr. Anton Smedshaug og Håvard Friis Nilsen.

Chr. Anton Smedshaug

Håvard Friis Nilsen

Publisert 23.11.2012, kl. 11.40.

Gruvearbeidere hadde alltid med en kanarifugl med seg ned i gruen. Grunnen var at det kunne oppstå dødelige gasser som man ikke merket før det var for sent. Kanarifuglen var med for å varsle—om den døde, var det på tide å komme seg ut fort.

«Kanarifuglen i gruen» er derfor blitt uttrykket om små fenomener som kan bære bud om større og alvorligere farer, enn bare at de selv forsvinner. Flyselskapet SAS er en slik kanarifugl i gruen.

FØLG DEBATTEN: [Ytring på Facebook](#)

Var Skandinavias stolthet

SAS var Skandinavias stolthet, stiftet som en del av gjenreisningen etter andre verdenskrig. Det ble et punktlig selskap, ledende på polare flygninger og med stor tiltro og gode arbeidsforhold for bakkepersonell, kabinansatte og piloter.

«Et flyselskap sikret av tre av de rikeste, mest vellykkede nasjonalstater i verden—hvordan skulle det kunne gå galt?»

Chr. Anton Smedshaug og Håvard Friis Nielsen

Rundt årtusenskiftet ble SAS regnet for noe av det tryggeste man kunne investere i. Et flyselskap sikret av tre av de rikeste, mest vellykkede nasjonalstater i verden—hvordan skulle det kunne gå galt? Det var den skandinaviske modellen i praktisk virksomhet, effektiv, samarbeidsorientert og fungerende på

tvers av nabolandsgrensene.

Nå er selskapet på randen av konkurs – hva skjedde?

FØLG UTVIKLINGEN I SAS: [NRKs samleside](#)

Den frie flyten er et ras mot bunnen

SAS er et godt eksempel på at dagens frie flyt gir et ras mot bunnen for arbeidstakere, ved at deres rettigheter og lønn svekkes. I mange av de nye billige flyselskapene hentes arbeidstakere inn fra lavkostland. Med informasjon over anlegget ferdiginnspilt, trenger ikke kabinpersonalet kunne mange språk, og de kan gjerne komme fra Øst-Europa, ubundet av nordiske arbeidslivsregler. Ryan Air er kjent for sin nådeløse holdning til fagorganisering blant sine ansatte, så det er det lite av.

Flyselskapene kan gjennom kreativ tilpasning i andre selskap la arbeidstakerne jobbe på kortsiktige kontrakter med utgangspunkt i land med lav inntektsskatt for arbeidstakere og knapt selskapskatt for bedriftene. Iblant gir kreativ tilpasning over landegrensene knapt skatt i det hele tatt for noen av partene.

LES OGSÅ: [Gresk løsning for SAS](#)

Undergraving av velferdsstaten

Denne prosessen har først skutt fart i de skandinaviske landene i løpet av de senere årene. Det kan innebære et ras mot bunnen for fellesskapet i de nordiske land også fordi skatteinngang svikter for de samfunnsoppgavene som jo uansett må løses—for i mange tilfeller skatter de innleide arbeidstakere ikke her, men i sine hjemland, selv om de drar veksel på mange tjenester i landet, og bedriftene nyter godt av landets tjenester hvor de ikke lenger bidrar. Eller de risikerer å være hjemmehørende i Norge, med innleid med basis i enkeltmannsforetak i land med gunstige skatteregler.

SAS er derfor kanarifuglen i graven for våre nordiske velferdsstater.

Den økonomiske utviklingen som nå presser SAS til mulig konkurs vil også svekke de nordiske velferdsstater tilsvarende. Våre

«Dette kan innebære et ras mot bunnen for fellesskapet i de nordiske land også, fordi skatteinngang svikter for de samfunnsoppgavene som uansett må løses.»

velferdsstater er basert på en enkel modell: gode lønnsforhold for den enkelte kombinert med høy skatteinngang for fellesskapet. Denne modellen undergraves med forretningsdrift som er basert på billig arbeidskraft utenfor systemet. Og i dagens kriserammede Europa eksisterer det en reservearmé av billig arbeidskraft rett utenfor døren. Det er selvsagt mange som kan hente ut en stor ”cut” ved å hanke inn lavtlønte arbeidere og registrere selskapet i skatteparadis. Men om dette blir normen vil det skandinaviske systemet over tid ikke kunne opprettholdes.

Chr. Anton Smedshaug og Håvard Friis Nielsen

Leser mye, trykker lite

I disse dager ser mange kinogjengere den storslåtte danske filmen «En kongelig affære», om tiden på 1700-tallet da livlegen Struensee satte Danmark på kartet som et av de mest frihetselskende og demokratiske av de europeiske stater, inspirert av den franske revolusjonens ideer. Men det er et tankekors at filmens rulletekst viser et hundretalls medarbeidere på filmsettet med tsjekkiske navn, som neppe har fått lønninger av nordisk standard. Her er en film skapt med våre rause nordiske støtteordninger for kultur, men bortsett fra et titalls danske skuespillere, er flertallet av statistene på settet og det tekniske personell fra Tsjekkia. Man kan stille seg spørsmålet: er det noen deler av tjenestesektoren hvor man ikke kan risikere en tilsvarende utvikling?

«I et av de landene i verden der befolkningen leser flest bøker per innbygger, klarer vi ikke å holde oss med nasjonale trykkerier.»

Chr. Anton Smedshaug og Håvard Friis Nielsen

Nylig måtte et av Norges eldste – og siste - boktrykkerier AIT på Otta, kaste inn håndkleet. De klarte seg ikke i konkurransen mot trykkerier i Øst-Europa og Asia. I et av de landene i verden der befolkningen leser flest bøker per innbygger, klarer vi ikke å holde oss med nasjonale trykkerier. Det er alt flere år siden vi sluttet å trykke våre egne pocketbøker

her til lands.

Det fører til at bransjekunnskap og know-how forsvinner ut av landet—og det er faktisk ikke likegyldig at landet mister langsiktig opparbeidet fagkunnskap på tekniske felter.

Raset vil fortsette

Vi har trodd at vi skulle greie å opprettholde en tjenestesektor som kunne opprettholde lønninger og arbeidsvilkår på rimelig nivå. Nå er konkurransen kommet også hit. Fri flyt av personer vil uvegerlig også føre til nedgang i prisene for salg av tjenester akkurat som flytting av industriproduksjon til Østen har ført til en nedgang i varepriser som har gitt avindustrialisering i Vesten.

La oss håpe at våre myndigheter på kort sikt har en strategi for å sikre luftens hurtigrute – Widerøe på norske hender og evt annen vital infrastruktur knyttet til etterkrigstidens felles nordiske flysamarbeid.

På lang sikt bør det legges en strategi for å sikre at både lønns- og skatteinngang står i forhold til den velferden vi ønsker, og hvordan vi skal ta vare på nasjonal kompetanse.

For luftfarten ser det nå ut til at det bare bli mulig å skjerme innenlandske flyruter slik at disse kan opprettholde norske arbeidsvilkår. For utenlandsruter vil få et ras mot bunnen så lenge dagens internasjonale regelverk opprettholdes, ikke ulik situasjonen i maritim transport. Dette er et resultat av politiske avgjørelser som i demokratiets navn må diskuteres.

FØLG DEBATTEN: [Ytring på Twitter](#)

Vinnersak - på kort sikt

SAS var et produkt av gjenoppbyggingen etter krigen og ble et viktig symbol på de nordiske staters suksess. Dets mulige fall indikerer derfor presset på den skandinaviske modellen. Det synliggjør også at nye tider akutt trenger nye løsninger og fri flyt holder ikke det løftet om personlig frihet man er blitt lovet. Fordi fri flyt forandres til å fly fritt, faller flypersonalets vilkår – for kunden virker det som en vinnersak på kort sikt, men SAS er kanarifuglen i gruen. Stoppes ikke dette, står stadig nye grupper for tur.

Det er ikke uten grunn at den amerikanske middelklassens andel av befolkningen har sunket med 10 prosent siste generasjon. Der har dette pågått lenge. Dagens utvikling gir oss kanskje flyreiser tur/retur New York for 1829 kroner i 2013 men hvor bringer det samfunnet i 2023?

FAKTA

Send oss din ytring

Lyst å skrive? Kontakt gjerne oss i NRK Ytring med ditt innlegg. Retningslinjene finner du [her](#).

RELATERTE SAKER

«Det er ikke uten grunn at den amerikanske middelklassens andel av befolkningen har sunket med 10 % siste generasjon. Der har dette pågått lenge.»

Chr. Anton Smedshaug og Håvard Friis Nielsen